

ZBRINJAVANJE GLADNE ISTARSKJE DJECE TIJEKOM PRVOGA SVJETSKOG RATA U KRIŽEVCIMA I OKOLICI

Prof. dr. sc. MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Redovni prof. u mirovini
Draškovićeve 23
HR - 10000 Zagreb

Primljeno/Received: 15.10.2006.
Prihvaćeno/Accepted: 5.12.2006.

Zbog dugog rata za koji se Austro-Ugarska nije pripremila, ali i zbog suše, počelo se 1916. i naročito 1917. osjećati da narod nema što jesti niti se u što obući. Ljudi, a osobito djeca, počeli su masovno umirati. Zbog toga je zagrebački Središnji odbor za zbrinjavanje porodica mobiliziranih i u ratu poginulih vojnika, počeo veliku humanitarnu akciju preseljavanja djece iz Istre na sjever Hrvatske. Onda su ovu akciju prihvatili i franjevci kao spas za hercegovačku katoličku djecu. Bio je to spas i za dalmatinsku, i za bosansku, a i slovensku djecu iz Gorice i Slovenskog primorja. Tako je akcija, rukovođena iz Zagreba, od dr. Josipa Šilovića i dr. Đure Basaričeka te Zvonimira Pužara, postala masovna. Na prehranu je u sjevernu Hrvatsku dopremljeno više od 20.000 djece. Križevci i križevačko područje primilo je mnogo djece na skrb, uglavnom iz Istre, ali su Križevci bili i mjesto odakle su se djeca raspoređivala prema Koprivnici i Bjelovaru, odnosno u razna mjesta čitave Bjelovarsko-križevačke županije.

Ključne riječi: Križevci, djeca, Prvi svjetski rat.

Križevci su nakon ukinuća Križevačke županije i njenog integriranja u Bjelovarsko-križevačku županiju 1886. g., mnogo izgubili kao administrativno središte, ali je to njene stanovnike prisililo da još intenzivnije i bolje rade na onome što im je ostalo, tj. križevačkom gospodarstvu i Gospodarskom i šumarskom učilištu, društvima i školama. Križevci su stekli status grada intenzivnog društvenog života i velike povijesne tradicije, čemu su doprinijeli i romani Milutina Mayera, bogata tiskarska aktivnost i rad onih koji su radili na Gospodarskom učilištu u Križevcima od 1860. godine.¹ U Križevcima se je osjećao građanski duh utemeljen na vezama sa Srednjom Europom, čemu je svakako doprinio njegov položaj na željezničkoj pruzi Rijeka - Budimpešta

od 1873. godine, a onda i odvojak željezničke pruge za Bjelovar iz 1894. godine. Iako je Križevačka županija ukinuta 1886., te je od tada središte županije bilo u Bjelovaru, Križevci su uspješli održati neke značajne oblike društvenog i gospodarskog života koji su ih činili središtem šireg gravitacijskog područja. To je u prvom redu bilo Gospodarsko učilište, zatim Grkokatolička biskupija, tiskare, razvijen obrt i industrija. Vrlo učeni grkokatolički biskup Julije Drohobucky,² kao i vrlo aktivan veleposjednik Josip pl. Kiepack sa sinom Marcelom, čiji su pronalasci tako mnogo obećavali da je prosto nevjerovatno da je prihvaćena njegova molba za odlazak na bojište,³ zatim društveno ozračje oko liječnika Frana Gundruma Oriovčanina,⁴ davali su ovom gradu karakteristike

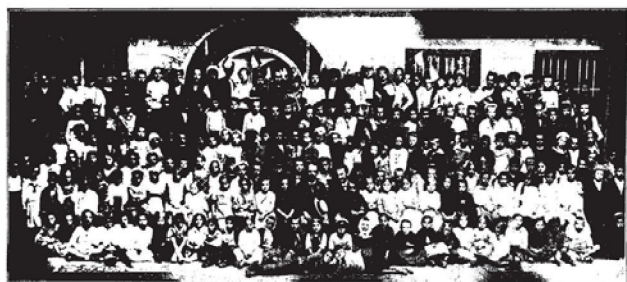
1 Renata HUSINEC, P. DELIĆ, *Gospodarsko i šumarsko učilište u Križevcima*, Križevci 1995.

2 Drohobucky, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, Zagreb 1993., 618-619.

3 Zoran HOMEN, Marcel pl. Kiepack - zaboravljeni izumitelj na polju elektrotehnike, *CRIS*, časopis Povijesnog društva Križevci, Križevci 2005., br. 7., str. 118. Marcel Kiepack (1894. - 1915.) poginuo je u Poljskoj 13. kolovoza 1915., a njegovu je smrt zabilježio *Wiener Salonblatt*, 7. 12. II. 1916.

4 Franjo HUSINEC, *Fran Gundrum Oriovčanin. Gradski fizik u Križevcima*, Križevci 2001., 58.

naprednog, lijepog i relativno bogatog mjesta.⁵ Imaju Kalnik kao privlačno planinarsko sjedište i imaju Apatovačku vodu, te Društvo za uljepšavanje grada, a i Židovi daju ovom gradu privid bogatstva.⁶ Neoskvrnuto obilježje Križevaca kao kulturnog središta dali su mu posebnu ulogu i tijekom Prvog svjetskog rata. Grad je 1917. godinu dočekaao spreman za svoju ulogu distributera s juga poslanih ugrožene djece koju je trebalo otpremati dalje prema Koprivnici ili Bjelovaru, ili ih zadržati u Križevcima i okolici. Sve to utječe na stvaranje jedne izuzetne humane klime u Križevcima koju nisu mogla uništiti ratna događanja Prvog svjetskog rata, iako kroz križevački kolo-dvor svakodnevno prolaze vlakovima ili dolaze u Križevce brojni ranjenici i brojni ljesovi poginulih sinova.⁷

Slika 1. Mali izbjeglice iz Istre, Dalmacije, Herceg-Bosne i Slavonije u prolazu u hrvatska i slavonska sela

Tko je mogao obaviti ovaj veliki posao? Upravni činovnici i liječnici u savezu s učiteljstvom i svećenstvom. Oni su bili razasuti po čitavom području i poznavali su teren i ljude. Mislim da je vrijedno da se iskaže učiteljski kadar u Kotaru Križevci i gradu 1914. godine.⁸ Križevci su od 1890. imali Učiteljsko društvo za grad i kotar, a od 1891. i Društvo za podupiranje uboge školske mladeži. U gradu, pored Opće pučke škole, djeluje i Viša pučka škola, Ženska stručna škola i Gospodarsko učilište s ratarnicom (od 1860.), te je nastavni kadar brojan, dobro obučan i sposoban da obavi brojne humanitarne poslove tijekom Prvog svjetskog rata.⁹ Tako su u gradu

Križevcima bili učitelji: Matija Mirt, Luka Giba, Gavro Segedi, Franjo Arbes, Ljuba Kranjčević, Valerija Kamenar, Vjekoslava Matijević, Jelena Ferkić, Dragutin Matiašić, te Božena Vukovarac na Ženskoj stručnoj školi u Križevcima, dok su na Višoj pučkoj školi radili Nikola Pavić, ravnatelj, Ljubica Lapaine, Anica Sova, Stjepan Pirnath, Stjepan Sušnić. U Križevačkom kotaru radili su: U općini Gradec Martin Vlašić, Katarina Mladen, sestra Virgilija Šimić i sestra Marija Nemeć Salomona. U općini Raven Veliki bili su učitelji: Milan Lulić, Stjepan Fatiga, Ivan Kučić, Danica Prus i Ivan Vitković. U općini Sveti Ivan Žabno bili su učitelji: Srećko Johanes, Stevan Ivanović, Matija Petrović, Zlata Janzon, Vinka Stanić, Vilim Dončević, a u Cirkveni, Vlatka Lončar, Ladislav Ferenčić. U općini Sv. Petar Orehovec radili su Mirko Golubić, Vid Car, Martin Crle-njak. U općini Vojakovac radili su Rudolf Bogović, Mijo Smrček, Dragutin Vrhovčak, Mijo Saridža, Ivka Hanžek, Mile Vuić, Ferdo Mihelčić, Stjepan Kohler, Cecilija Murat, Miloš Borojević, Marija Švint. U općini Vrbovec radili su: Dragutin Sobota, Milan Mihoković, sestra Marija Brlečić; a u Lovrečini, Ivan Kuren, Anka Culinović, Pavao Prpić, Adela Schneider, Dragutin Nigman, Branko Šimec, Ivka Košak, Zlata Matijašić, Olga Fibić, Milka Bogović i Ivan Krapinac.

Godinu 1914. Križevci su dočekali s kotarskim predstojnikom Šandorom pl. Mraovićem i pristavima: Josipom Kovačićem do 17. rujna 1913., Ivanom Kukuruzovićem do 15. prosinca 1913. i Branom Zsigom od 15. prosinca 1914. Nadinženjer je bio Dragutin Fischer, a pristav Štefan Karl. Kotarski liječnik je bio dr. Koloman Wunderlich, a od 1. svibnja 1914. dr. Žiga pl. Šugh. Dr. Fran Gundrum Oriovčanin bio je upravitelj Gradske bolnice do 1919. i docent higijene na Višem gospodarskom učilištu. Gundrumova se ordinacija nalazila u gradskoj bolnici, ali je kao

5 *Umjemička topografija Hrvatske. Križevci grad i okolica*, Zagreb 1993. Šteta je što nisu objavljeni materijali znanstvenog skupa koji je održan u Križevcima u organizaciji Matice hrvatske devedesetih godina jer je na tom skupu uzeo učešće velik broj istaknutih znanstvenika.

6 Ivan PEKLIĆ, *Crtice iz života Židova u Križevcima*, CRIS, VII, 2005, br. 1, str. 153-159.

7 Mi ni danas ne znamo koliko je ljudi Hrvatska izgubila u Prvom svjetskom ratu. Nalazi Vladimira Žerjavića samo su aproksimativni i nisu zasnovani na proučavanju izvornog materijala. (Vladimir ŽERJAVIĆ, *Kretanje stanovništva i demografski gubici Republike Hrvatske u razdoblju 1900. do 1991.*, *Časopis za suvremenu povijest*, 31, 1993, br. 2, str. 65-85.

8 *Izviješće o stanju javne uprave u Županiji Bjelovarsko-križevačkoj u 1914. godini*, Bjelovar 1915., str. 49-51 i 53.

9 Treba spomenuti da su Križevci jedino mjestu u Hrvatskoj gdje izlazi tijekom rata *Hrvatski ratni kalendar* koji donosi i članke o stanju na frontama. Usprkos vrlo oštroj cenzuri, možemo mnogo toga isčitati između redova.

dugogodišnji gradski fizik imao i prostorije u bivšem pavlinskom samostanu.¹⁰ Kotarski veterinar je bio Hinko Degen, šumarski povjerenik Rafael Dvoržak, a kotarki šumar Oton pl. Koritić. Oficijal je bio Josip Buretić a kotarski akcesista Juraj Crnković.¹¹ Tijekom rata činovništvo se je vjerojatno dosta izmijenilo zbog poziva u vojsku. Uloga dr. Gundruma u organiziranju prihvata ranjenika i djece je izuzetno značajna. On je bio oženjen Ivkom Paulom Heršak i oboje su prešli s katoličke na grkoistočnu vjeru što je Gundruma uputilo da brine više o srpskoj djeci nego što bi to bilo da je ostao u katoličkoj vjeri.¹² Zahvaljujući Gundrumu u Križevcima je još 1898. osnovana Križevačka podružnica Crvenog križa. Pored toga on je bio predsjednik pjevačkog društva "Zvono", osnivač Križevačke podružnice Planinarskog društva "Kalnik", liječnik Dobrovoljnog vatrogasnog društva od 1900., osnivač i prvi starješina Hrvatskog sokola od 1904., odbornik Narodne čitaonice od 1910., utemeljitelj i podupiratelj Društva za potporu siromašnih slušatelja Višeg gospodarskog i šumarskog učilišta 1916., voditelj bolnice Crvenog križa u Križevcima od 1914. - 1916. godine, a da i ne spominjemo članstvo u mnogim drugim stručnim i znanstvenim organizacijama koje su i tijekom rata postojale i radile više ili manje javno.¹³ Međutim, upravo u vrijeme akcije za zbrinjavanje djece s juga u sjevernoj Hrvatskoj, dr. Gundrum je teško obolio pa je 1917. morao napustiti mnoge funkcije da bi 24. srpnja 1919. i umro. Za svoj rad je tijekom Prvog svjetskog rata dobio više priznanja: 1916. godine Počasni znak za zasluge Crvenog križa II. stupnja s ratnom dekoracijom, također 1916. Zlatni križ na vrpici za zasluge za hrabrost koju su dobivali samo oni koji su odano dugo godina služili u javnoj službi, a od 1914. mogli su

ga dobiti i vojni službenici i liječnici koji su neposredno ili posredno sudjelovali u ratu. Dr. Gundrum je očito dobio to odlikovanje, kao i 1917. Srebrnu počasnu medalju Crvenog križa, za brigu oko djece i brigu oko ranjenika.¹⁴

Iako je križevačka bolnica bila raspuštena 1916. godine, bolničko osoblje je ostalo u Križevcima dosta brojno pa im ni prihvata djece iz Istre 1917. i dalja distribucija djece prema Križevcima ili Koprivnici nije bilo nešto novo i neprovedivo. Djeca su upravo u Križevcima bila opskrbljivana hranom i upućivana im je lijepa riječ od onih koji su vodili brigu o djeci.¹⁵

Josip Kovačić¹⁶ bio je u Križevcima kotarski načelnik i on je vodio posebnu brigu za djecu. No moć Križevaca za rješavanje socijalnih pitanja poznao je dobro i Zvonimir Pužar, sada vojni obveznik, ali i već poznati pučki pisac koji je svoju djelatnost znatnim dijelom vezao i uz Križevce.¹⁷ Oboljevši na fronti u Karpatima, bio je smješten u pričuvnoj bolnici u Križevcima kao administrator. Rezultat tog ponovnog boravka Pužara u Križevcima bilo je obogaćivanje *Hrvatskog ratnog kalendara* kvalitetnim tekstovima o Prvom svjetskom ratu te je 1915. tu objavio, u dva sveska, *Rat za slobodu Balkana. Zatim Junačke i krvave crtice iz balkanskog ratišta god. 1912. - 1913.* u kojem je opisao balkanske ratove, opisavši prvi kao oslobodilački za slavenske narode, a drugi nazvavši osvajačkim, gdje su se, dotadašnji prijatelji, posvađali oko podjele plijena nakon uspješne pobjede nad Turcima. Gotovo istovremeno objavio je i pripovijest *Kosovska djevojka* (Križevci, 1915.), zatim *Narodne pripovijesti o junačkim djelima Kraljevića Marka* (Križevci, 1915.), te *Junačke pripovijesti o narodnom junaku Milošu*

10 F. HUSINEC, n.dj., 58.

11 *Izviješće o stanju javne uprave u županiji Bjelovarsko-križevačkoj 1914. godine*, Bjelovar 1915., str. 14.

12 F. HUSINEC, n.dj., 60.

13 Isto, 63-64.

14 Isto, 158-160., 303.

15 Gradska bolnica u Križevcima bila je mala bolnica sa svega deset kreveta, pa su se Križevci u liječničkom pogledu jako vezali uz koprivničku bolnicu koja se je uspješno razvijala u reprezentativnu zdravstvenu ustanovu. Očuvan je popis ranjenika iz bolnice Crvenog križa 1915. u Križevcima, koji se čuva u Gradskom muzeju u Križevcima. (HUSINEC, 358).

16 Hrvatski državni arhiv, personalni dosje Banske uprave, br. 2855 i 6774.

17 M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Pučki pisac Zvonimir Pužar i Križevci 1910.-1923., *Cris, časopis Povijesnog društva Križevci*, 2003., 16-27. Pužar je rođen u Zagrebu, 30. siječnja 1875., a umro u Zagrebu 13. IV. 1926. Otac učitelj mu je rano umro, pa je učio tipografski zanat u Križevcima kod Gustava Neubergera da bi onda bio desna ruka požeškom profesoru Marku Kuntariću koji je bio rođen u Križevcima i koji je uređivao *Glasnik Županije požeške*.

Obilicu (Križevci, 1916.), senzibiliziravši tim djelima Križevčane za stradanja ljudi u ratnim sukobima. Dakako da je ova aktivnost bila zapažena od vlasti, i tko zna kako bi Pužar prošao da ga nije dr. Đuro Basariček, koji je 1916. imenovan u Zagrebu za tajnika Središnjeg zemaljskog odbora za zaštitu porodica mobiliziranih i u ratu palih vojnika iz Hrvatske i Slavonije, uzeo za svog pomoćnika u poslovima zbrinjavanja djece koja su počela dolaziti iz Istre, Hercegovine, Dalmacije i Bosne na prehranu u Hrvatsku. Pužar je bio vrlo marljiv i mnogo je pomogao pri smještavanju brojne djece u Križevcima i okolici, jer je to područje dobro poznao, a pratio je i dječje transporte prema Bjelovaru. Pužar je od 1917. pa do smrti 1926. radio na poslovima zbrinjavanja djece, te je nakon što je Središnji odbor prestao raditi, nastavio rad u Oblasnom odboru za zbrinjavanje djece u Hrvatskoj, a radio je i u Prosvjetnom savezu Istranina Frana Novljana i kao blagajnik u Društvu apstinenata. Bio je i potpredsjednik *Seljačke sloge* Rudolfa Hercega koja je izniknula iz krila Seljačke zaštite 11. listopada 1925.¹⁸ Pužar je sve do 1923., kada je izašao zadnji broj Hrvatskog ratnog kalendara u Križevcima, uspijevaio napisati neki tekst, uvijek na temu rata i ratova, dakako u južnoslavenskom tonu.¹⁹ Radeći na zbrinjavanju djece i socijalnom poslu Pužar je 1925. odlikovan, zajedno s dr. Josipom Šilovićem, predsjednikom Narodne zaštite i dr. Đurom Basaričekom.²⁰ Bilo je to veliko priznanje Pužaru za njegov rad, ali njegova smrt ubrzo poslije toga pokazuje da je precijenio svoje snage.

U Zagrebu se kod Središnjeg ureda našao i Maksimilijan Jurčić, svojevremeno ravnatelj Građanske škole u Križevcima, koji je 1917. vodio katastar poginulih vojnika u Prvom svjetskom ratu, danas nažalost izgubljen, a koji bi nam, da je sačuvan, mnogo pomogao u zaključcima koliko je naših ljudi poginulo u Prvom svjetskom ratu.²¹

Slika 2. Dr. Đuro Basariček, potpredsjednik Narodne zaštite

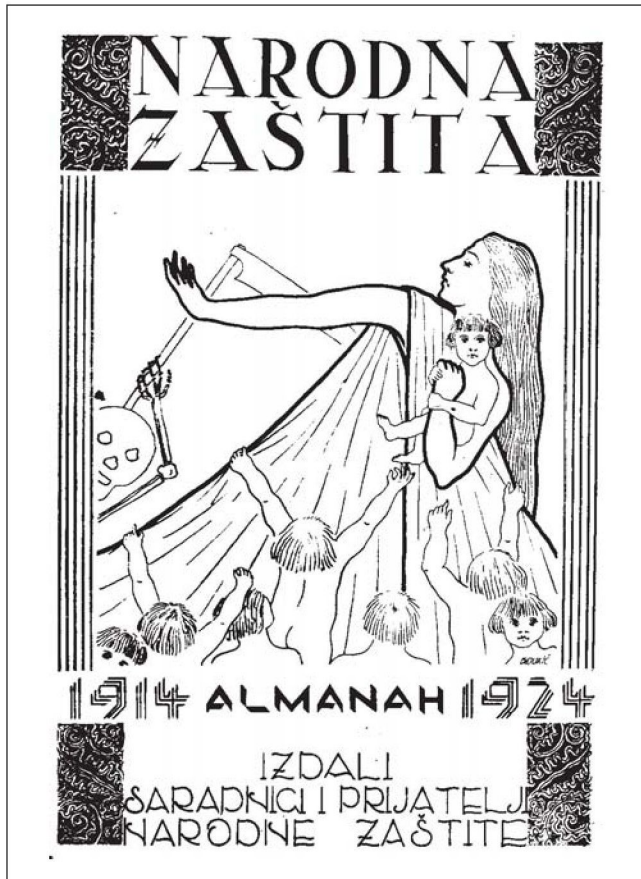
Bjelovarsko-križevačka županija na čelu s velikim županom dr. Ladislavom Labašem Barlaševačkim ozbiljno je shvatila ovaj zadatak zbrinjavanja djece, te je čitava županija podnijela glavni pritisak gladne djece s juga. Na Varaždinsku županiju se nije ni računalo, jer je bila i gladna i agrarno prenaseljena, a Virovitička i Srijemska bile su još uvijek vrlo nemirne i obilježene posljedicama rata. Bjelovarsko-križevačka županija, s brojnim povjerenicima, imala je istaknuto mjesto u zbrinjavanju djece, a Koprivnica i Đurđevac kao i Ludbreška Podravina s velikim brojem primljene djece i brojnim povjerenicima, pokazali su veliku organizacijsku sposobnost u rješavanju ovih složenih humanitarnih zadataka kojih je tijekom Prvoga svjetskog rata bilo doista

¹⁸ Isto, str. 20-21.

¹⁹ Isto, str. 25.

²⁰ *Brodске novine*, 51. 17. XII. 1925. - Narodna zaštita.

²¹ Zaključci Vladimira Žerjavića o broju stradalih ljudi iz Hrvatske u Prvom svjetskom ratu iz 1993. su samo aproksimativni. (Vladimir ŽERJAVIĆ, Kretanje stanovništva i demografski gubitci Republike Hrvatske u razdoblju 1900. do 1991., Časopis za suvremenu povijest, 31, 1993, br. 2, str. 65-85.)

Slika 3. Časopis Narodna zaštita

mного. Mi još uvijek premalo znamo o zbivanjima tijekom Prvog svjetskog rata, pa proučavanje ovog postaje predmetom intenzivnijeg istraživanja hrvatskih povjesničara tek u najnovije doba.²²

U 1918. godini, osim Središnjeg odbora, u Zagrebu je radilo još osam županijskih odbora, za svaku županiju po jedan, ali se broj povjerenika vrlo razlikovao po broju. (Zagrebačku s 2014 povjerenika, Varaždinska županija sa 796 povjerenika, Bjelovarsko-križevačka županija s 1509 povjerenika, Požeška županija s 1318 povjerenika, Osječka županija s 1377 povjerenika, Srijemska županija s 1049 povjerenika, Modruško-riječka županija s 805 povjerenika i Ličko-krbavska županija s 319 povjerenika). Bjelovarsko-križe-

vačka županija bila je dakle po broju povjerenika odmah iza Zagrebačke županije, što znači da su svi učitelji, svi predsjednici kotareva i njihovi tajnici, te svi gradonačelnici bili u županijskom odboru koji je djelovao kao čvrsto organizacijsko tijelo.

Na prehranu u Hrvatsku dolazila su istarska, dalmatinska, bosansko-hercegovačka i slovenska djeca iz okolice Gorice. No u Podravini su najradije bila prihvaćana istarska djeca.

Činjenica je da su prvo došla u sjevernu Hrvatsku djeca iz Istre. Ovi dolasci bili su posljedica suše, ali još više radi ugroženosti djece zbog blizine talijanske fronte, gdje su se pod zapovjedništvom komandanta Svetozara Borojevića vodile žestoke bitke koje su čitavo istarsko područje, ali i područje Gorice, pretvarale u pustoš, bez radnog stanovništva. Čitava je Istra bila vojno zaleđe, a osobito okolina Pule i sam grad Pula, u kojoj je bio ratni arsenal, brodogradilište i ratna luka, pa je sve bilo obilježeno ratnom privredom, ratom, velikom kontrolom ponašanja građanskog i seoskog stanovništva te velikim brojem vojnika. Istra je opskrbljivala bojište, Borojevićevo bojište te je čitav život bio poremećen i u znaku rata. Tu za civile, a osobito za djecu, nije bilo mjesta. Započeo je veliki pokret da se ta djeca zbrinu u sigurnijim i bogatijim krajevima Hrvatske.

Veze između Križevaca, Hrvatskog primorja i Istre postojale su već dulje vremena.²³

Lijepa je i pjesma Dragana Zoranića "Hrvatskoj hvala" koja te veze potvrđuje:²⁴

*Plakala su naša djeca sve uz Jadran nevesela,
Nije bilo crnog hljeba, a kamo li kruha bijela...
Gledale ih tužne majke, što bi za njih život dale:
- Pomozi nam Bože sveti, i spasi nam naše male!-
Što će vapaj - Što će suza - Vremena su ovo gluha,
Ginula su djeca jadna, od nikuda komad kruha.
Al ako se suza suši - to se vapaj dugo ori,*

22 U Koprivnici tijekom rata ne izlaze nikakve novine, a bjelovarska *Nezavisnost* nema posebnog izvještaja za koprivničko i đurđevačko područje pa su izvještavanja s tog terena vrlo fragmentarna. Izostali su i štampani *Izveštaji o stanju javne uprave na području Bjelovarsko-križevačke županije* koji izlaze od 1888. pa su nam mogućnosti rekonstrukcije zbivanja jako ograničeni. O temi zbrinjavanja istarske djece u sjevernoj Hrvatskoj pisala sam i objavila rad u *Pazinskom memorijalu*, sv. 16, Pazin, 1992., knj. 22, str. 149-159.)

23 M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Razmišljanje o vezama Hrvatskog primorja s koprivničkim krajem do 1941 godine ili nezaboravljeni krajiški putei. *Podravski zbornik 2006.*, (u tisku).

24 *Narodna zaštita*, 27. IX. 1917. - *Obavijest da je pjesma "Hrvatskoj hvala" objavljena i u Primorskim novinama.*

*Odnese ga Jadran kraju, Učka gora drugoj gori.
Bratskoj gori Velebitu, gordom Klisu vilovitu,
A Velebit još ga dalje u krajeve naše šalje!
I tada se ona jedna... Hrvatska se majka prenu,
Sazva djecu ogladnjelu, svoju djecu zapuštenu,
Pa zaori: - Amo djeco, na to moje rodno krilo,
Ta svako je moje ptiče, svako čedo meni milo,
Hrvatska sam vaša majka, vi ste moja živa nada,
Dok je majke, ne smije čedo ni da gine, ni da strada!
Majka zove - djeca hrle - nije majka na plač gluha.
I već djeca nisu gladna - ima smoka, ima kruha.
I što više na tom mekom, na tom toplom, dragom krilu,
Našla djeca zapuštena zajedničku majku milu,
I sad znade svijet taj cijel, da sva djeca u beznađu,
Kada teška hora kucne, svoju pravu majku nađu!*

Srdačan prihvrat brojne gladne djece na bjelovarskom području u ljetu 1917. doveo je do novih migracija Istrana prema Podravini uz Dravu. Nakon suše 1917. Istri je prijetila teška i gladna zima, a blizina fronte na Soči osjećala se u čitavoj Istri, zabrinjavajući duše istarskih Hrvata za budućnost. Djeca su dolazila iz Istre u velikom broju sve do kraja godine. Čim neko područje više nije moglo prihvatiti djecu, već bi to učinilo drugo. Mnogo su pomogli u toj organizaciji Primorci koji su se već ranije smjestili na tom području kamo se od 1870. lagano stizalo vlakom od Rijeke do Križevaca i Koprivnice, a od 1894. i s priključkom na Bjelovar.

S Krka, koji je administrativno potpadao pod Istru, stiglo je 15. rujna 1917. u Zagreb 48 djece u pratnji učiteljica Jelke Kocijan-Radivoj i Marijane Politzer. Nakon što su razgledali Zagreb, grupa je otputovala do Križevaca, gdje je i ovu grupu dočekao grkokatolički biskup Julije Drohobecky i barunica Marta pl. Kiepach, te gradski fizik dr. Fran Gundrum Oriovčanin, prosvjetitelj na polju zdravstva i autor više vrijednih studija.²⁵ Četrnaest djevojčica pod vodstvom Stjepana Gjukića, izaslanika Središnjeg odbora, nastavilo je put u Koprivnicu, gdje je djevojčice dočekala barunica Lila Inkey u pratnji Lava Fischera, kopriv-

ničkog odvjetnika i tajnika koprivničkog Crvenog križa, te ih je odvezla k sebi u Rasinju, smjestivši sedam djevojčica kod sebe, šest u različitim seljačkim porodicama, a jedno je dijete smješteno u rasinjskom manastiru časnih sestara milosrdnica, među kojima je bilo i sestara koje su bile izučene učiteljice.

Prema izvještaju Središnjeg zemaljskog odbora, do studenog 1917. smješteno je na prehranu oko dvije tisuće istarske djece, od čega 34 u gradu Križevcima.²⁶ U Križevcima se javilo već do kraja kolovoza 1917. oko sto obitelji koje su bile voljne primiti djecu na prehranu, ali se očito smatralo da nije dobro da bude tako velika koncentracija ove djece u gradu Križevcima koji je i sam imao problema s prehranom, pa je 63 djece upućeno 13. kolovoza prema Severinu i Garešnici, te Šandrovcu, a djecu koju je pratio I. Vereš i Stjepan Gjukić je dočekao bjelovarsko-križevački župan Ladislav Labaš u Križevcima pa ih je on pratio dalje.²⁷ Na sve strane se piše o ovoj velikoj akciji. U *Ilustrovanom listu* koji je tiskan kod Vinka Vošickog u Koprivnici objavljena je pjesma Djeci s mora stihovima:

*Htjedoše bijedom slomit nam krila,
ali su tek sjedinili nas.
Kranjsku od Istre, Bosnu od Srijema
Ne dijeli šuma, voda ni šaš,
Granica doma našega nema!
- Međa je nama tek jezik naš.”²⁸*

Povjerenici, učitelji i učiteljice traže udomitelje i svugdje im se otvaraju vrata pa i tamo gdje su hranitelji poslani na razna bojišta, zbog čega je bilo problema s obradom zemlje i držanjem stoke. Čak i siromašnije seljačke obitelji primaju gladnu djecu.

Grupa od 34 djece pod vodstvom Ljudevita Krajačića ostala je u Križevcima, gdje ih je prihvatio gradonačelnik dr. Ivo Pomper i liječnik dr. Fran Gundrum Oriovčanin, gradski kapetan Husjak i gradski učitelj Fran Arbes, te barunica

²⁵ Biskup Drohobecky, obitelj Kiepach i liječnik Fran Gundrum Oriovčanin bili su najugledniji ljudi Križevaca. Barunica Marta Kiepach rođ. Locatelli od Schönfelda i Eulenburga bila je rodom iz Italije, ali se udomačila u Križevcima i bila je poznata kao velika dobrotvorka. (Z. HOMEN, Marcel pl. Kiepach, n.dj., 116.)

²⁶ *Spomenspis na spašavanje, n.dj., str. 54. i Narodna zaštita, 19. XI. 1917.*

²⁷ *Narodna zaštita, 30. VIII. 1917., 6. IX, 13. IX.*

²⁸ *Narodna zaštita, 27. IX. 1917.*

Marta Kiepatch s obje kćerke. Zajednički su se pobrinuli za smještaj djece.²⁹ O smještavanju ovog prvog transporta djece podnio je dr. Josip Šilović, predsjednik Središnjeg odbora, izvještaj banu Antunu Mihaloviću koji je bio vrlo zadovoljan obavljenim poslom.³⁰

Na Dušni dan 1917. krenulo je iz Zagreba još 57 istarske djece, uglavnom s otoka Cresa. Djeca su otpraćena preko Križevaca u Sv. Ivan Žabno pod vodstvom Ivana Vereša i u pratnji istarskih učiteljica Gašpare Purić i Jakice Kaštelan, te namještenice Središnjeg zemaljskog odbora Marije Kolšek. Ovaj put je djecu u Križevcima, pored vladike Julija Drohobeckog, dočekaio i ravnatelj križevačkog Gospodarskog učilišta Mijo Grahor. Tu se konvoju pridružilo još sedmero djece s otoka Krka, koji, nenavikli gradskom životu u Križevcima, zaželješe da ih se smjesti na selu. Pratnji djece pridružio se kotarski upravitelj Josip Kovačić i učitelj Fran Arbes. U Sv. Ivanu Žabnom djecu je dočekaio ravnajući učitelj Mato Petrović i učiteljica Vinka Stanić, općinski načelnik Franjo Petrović,³¹ te župnik Jerko Milković, a došao je i cirkvenski župnik Stjepan Markušić. Nakon ručka u gostionici Pejašinovića, djeca su podijeljena žiteljima Sv. Ivana Žabnog, Cirkvene i Kendelovca te je kod prvih ostalo 17, kod drugih 38, a kod trećih 9 djece. Pratitelji su nadgledali smještaj djece, a izvjestitelj Vereš naglašava izvanredno veliko zalaganje Franje Petrovića za ovu djecu, koji je svoju općinu predbilježio za 105 istarske djece.³² U studenom 1917. godine još je 108 istarske djece upućeno prema Novom Marofu i Farkaševcu, a 12 nešto starijih djevojčica je smješteno u predionici u Dugoj Resi.³³

Križevački veleposjednik Josip Kiepatch je sam primio 14 djece, a biskup Julije Drohobecy

7, pa su to bili pozitivni primjeri koje su ostale obitelji nastojale slijediti.

Prema *Narodnoj zaštiti* od 19. studenog 1917. bilo je već smješteno 2000 djece na sjeveru, dok je smještavanje ... treće i četvrte hiljade bilo u toku. Viktor Car Emin, tajnik Društva sv. Ćirila i Metoda u Voloskom i pisac glasovite *Danuncijade* iz koje možemo saznati o zbivanjima na Rijeci krajem 1918. i 1919. godine, kada talijanski pjesnik D' Annunzio želi Rijeku nasilnim putem pripojiti Italiji, misli da je u Hrvatskoj smješteno tijekom čitave akcije oko 3000 istarske djece, dok su druga djeca dolazila iz Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Slovenskog primorja.³⁴ Dakako da se je trebalo brinuti i za vlastitu djecu koja su ostala bez roditelja, a od rujna 1918. pa do veljače 1919. mnogo je djece ostalo siročićima zbog epidemije španjolske gripe.

Zanimljivo je da je postojala određena povezanost istarskih učitelja sa zagorskima i podravskima. Vjerojatno te simpatije potječu još iz vremena Franje Horvata Kiša, učitelja i putopisca koji je služio u Selima Zagorskim od 1900. - 1903., a onda u Dugom Selu do 1908. da bi se poslije Brinja zaposlio 1909. godine u Karlovcu i 1919. u Zagrebu, gdje djeluje kao tajnik u dekanatu Medicinskog fakulteta do smrti.³⁵ No glavnina ovih simpatija dolazi iz dugotrajnog angažiranja Kluba Ćirilometodskih zidara za prikupljanje sredstava za osnivanje i uzdržavanje hrvatskih škola u Istri. Istarska djeca su smještena isključivo u sjevernu Hrvatsku. Pokušaj lošinjskog učitelja Maričića u listopadu 1917. da uzme na prehranu jednog sedmogodišnjeg hercegovačkog bezimenog dječaka koji je od šoka izgubio moć govora, nije prihvaćen.³⁶

S obzirom na politička i društvena kretanja Bjelovarsko-križevačka županija htjela je dokazati

²⁹ *Narodna zaštita*, 18. X. 1917. - Lj. Krajačić, *Kolonija malih Bodula za Križevce*.

³⁰ *Narodna zaštita*, 22. XI. 1917.

³¹ Franjo Petrović je kasnije preselio u Križevce te je prilikom djelovanja Oblasnog odbora, Oblasne skupštine Zagrebačke oblasti imao od 1927. do 1928. g istaknutu ulogu kao jedan od najboljih suradnika Stjepana Radića, pa je u vrijeme smrti Stjepana Radića bio i predsjednik Oblasne skupštine. (M. KOLAR, *Radićev sabor. Zapisnici Oblasne skupštine Zagrebačke oblasti 1927-19298., godine*, Zagreb 1993.)

³² I. V. (I. Vereš), *Ferijalna kolonija istarske djece s otoka Cresa u općini Sv. Ivan Žabno*, *Narodna zaštita*, 1917, br. 22-23, str. 6.

³³ *Nezavisnost*, 51, 17. XI 1917.

³⁴ *Spomenspis* 1921.

³⁵ Franjo Horvat Kiš (Lobor, 23. IX. 1876. - Zagreb, 2. VI. 1924.). Gimnaziju je polazio u Varaždu i Zagrebu, a učiteljsku školu polazi u Zagrebu i završava u Osijeku. Obilazio je u vrijeme godišnjih odmora Istru, pa je onda svoja zapažanja objavljivao. Tako je putujući Istrom 1912. i 1914. napisao djelo *Istarski puti*. (Zagreb 1919).

³⁶ M. KRLEŽA, *Davni dani*, Zagreb, 1956.

svoje rodoljublje upravo na planu zbrinjavanja glada i ratom ugrožene djece. Županija je preuzela na brigu više tisuća djece hrvatske i srpske narodnosti. U 1918. godini gotovo svi transporti koji su prolazili kroz Zagreb bili su upućivani na ovo područje, koje je bilo poljoprivredno i koje nije patilo od gladi jer je zemlja bila dobra i rodna, a seljaci dobri gospodari.³⁷ Analiza udomitelja pokazuje da je na području Kotara Križevci najviše djece primilo stanovništvo upravnih općina Raven, Sveti Ivan Žabno i Vrbovec. Ostale tri upravne općine nisu se baš iskazale. Ne možemo ustvrditi da su djecu primali izričito samo katolici, jer je bilo i udomitelja pravoslavne i židovske vjere, ali uglavnom prevladavaju katolici. Na drugim područjima Bjelovarsko-križevačke županije, kada su počela pristizati pravoslavna djeca iz Bosne, najbrojniji su udomitelji pravoslavne vjeroispovijesti. No križevačko područje je bilo popunjeno djecom već u prvom valu dolaska djece i kasnije se nije više inzistiralo na novim udomljenjima, premda u ovoj akciji ništa ne treba generalizirati. Od 2763 udomitelja za koje znamo na području Bjelovarsko-križevačke županije, Križevački je kotar našao 278 obitelji i udomio 278 djece. Treba naglasiti da ta statistika nije potpuna, ne samo stoga što je ratna, već i stoga što je rađena 1920., dakle u vremenu kada je veći dio djece otišao kućama ili bio izmješten od prvotnih udomitelja. Također treba naglasiti da su istarska djeca uglavnom ostala kod udomitelja, jer je izdana okružnica da se zbog okupacije Istre nastoji istarsku djecu zadržati na sjeveru Hrvatske dok se prilike ne srede.

No uskoro se pokazalo da ova djeca trebaju mnogo, jer su došla i gola i bosa. Počele su se organizirati razne dobrotvorne priredbe. Uskoro je ova akcija postala natjecateljska u izmišljanju načina kako da se dođe do novca. Na Silvestrovo 1917. u Đurđevcu je izvedena komedija "Bolesni otac" u kojoj je glavnu ulogu imao Leo Lederer, pa je svota dobivena od ulaznica upućena župa-

nijskom Odboru za djecu u Bjelovar, a ovaj je onda ta sredstva podijelio po kotarevima. Bilo je i privatnih darovatelja pa je, odazivajući se pozivu učitelja Đure Karašića iz Novih Plavnica, kotarski pristav u Đurđevcu, Milan Berdušek uputio odboru 22 krune za obuču djece.³⁸ Učitelj Đuro Karašić iz Novih Plavnica kod Bjelovara saznao je od labinskoga kanonika da u Istri vlada "nepodnosiva bijeda", te piše da bi bjelovarsko područje moglo primiti još istarske djece.

Nisu sva djeca od početka do kraja ni ostala na istom mjestu. Mnogi su se morali premještati iz ovog ili onog razloga, subjektivne ili objektivne prirode. Svako je dijete bilo posebno, ali i svaki je udomitelj bio poseban. No sve u svemu istarska su se djeca dobro snašla i u Županiji i u Križevačkom kotaru, iako su govorili "po istrijski" s posebnim akcentima.

Svakako je zanimljivo da je u Križevcima smješteno i nekoliko djece s Krka kod veleposjednika Kiepacha i da su ta djeca tražila preseljenje jer da se ne mogu naviknuti na život u gradu. U stvari, ova preseljenja bi mogla biti i politički motivirana, tj. izraz antiplemićkog raspoloženja okolnog naroda što je brzo preneseno i na djecu koja su ovdje potražila utočište i sklonište od gladi i ratnih nevolja. Čini se da se ista tendencija zapaža i kod trgovačkih obitelji kod kojih je smješten izvanredno mali broj djece, s time da se u popisu prezimena ili imena često nastoje "podomačiti" kada se radi o Nijemcima ili Židovima, za što dakako nije bilo nikakvog opravdanja, pa njemački i židovski udomitelji nestaju s popisa rađenog 1920. godine.

Stoga mi, dakako, ne znamo točno tko je sve primio djecu i kako su tekla premještanja djece. No ipak raspolažemo nedatiranim popisom iz 1920. ili 1921. godine koji je pronađen u arhivi Ante Trumbića, a koja ukazuje da su gotovo svi imućniji ljudi, bez obzira kojeg su zanimanja bili, primili djecu na prehranu.³⁹ Ujedno nas ovaj popis

37 O plodnosti ovog kraja vidi Milivoj REĐEP, Miroslav ŽUGAJ, Ksenija VUKOVIĆ, Agrarni odnosi i poljoprivredna proizvodnja u Bjelovarsko-križevačkoj županiji krajem 19. i početkom 20. stoljeća, CRIS, god. VII, br. 1, Križevci 2005., 89-104.

38 *Nezavisnost*, 7., 12. I 1918. Milan Berdušek, je rođen u Bjelovaru, 20. VII. 1886., a pravo je završio u Beču. Radi i u Koprivnici, no tek je 1930. dobio stalnost nakon više godina službovanja u Bjelovaru.

39 Naime, gospodarska i socijalna problematika u dokumentaciju Zemaljske vlade vrlo je fragmentarna. Ostale su brojne košuljice, ali materijala nema. Po nekim spoznajama dokumentacija je prenesena poslije 1918. u Beograd, upravo tako kako je to učinjeno i s arhivom u Beču i Budimpešti, jer je Beogradu trebalo znati sve probleme Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kako bi mogao adekvatno urediti novu državu, a za to je bila potrebna dokumentacija. Sudbinu ovog materijala ne znam, no dosta je stradalo tijekom Drugog svjetskog rata.

podsjeca na obitelji koje su živjele u Podravini, od kojih mnogima danas nema više ni traga jer su ta prezimena nestala. Demografska struktura je najranjiviji dio društva, koji reagira na rat i na političke prilike, a pojačanim migracijama doživljavaju se velike promjene, ali ih dakako uništavaju i normalni prirodni čimbenici. Popis je rađen vjerojatno 1920. i to od nekog tko nije ranije živio na ovom području, pa su sva prezimena pisana ortografski, što svakako ovaj popis u znatnoj mjeri čini nepouzdanim, ali ipak možemo nazrijeti osnove i trendove. Mnoge obitelji su nam prepoznatljive, a možemo vidjeti i tko je uzimao više djece na prehranu, što su dakako mogli samo imućniji, jer je 1917. zbog rekvizicija glad zahvatila i sjevernu Hrvatsku. Bilo je graha i zelja, ali nije bilo mesa. No moramo pretpostaviti da je neko dijete uzeto i radi zapošljavanja u staji ili na polju, dakle da je bilo eksploatirano kao radna snaga, odnosno kao nadomjestak za radnu snagu u poljoprivredi koje je u ratno vrijeme nedostajalo. Popis je zanimljiv i stoga što mnoga imena udomitelja danas više ne postoje na križevačkom području, pogotovo ako ih usporedimo s popisom prezimena u Hrvatskoj. Znači da se u Podravini od Prvog svjetskog rata pa do danas stanovništvo jako izmijenilo, a Prigorci jako raselili, odnosno da su ih zahvatile snažne migracije, nerijetko povezane i s odlaskom na privremeni ili stalni rad u inozemstvo. Stoga su mnoga prezimena koja se spominju u popisu danas nestala.⁴⁰ No možemo na temelju postojećeg popisa reći da se je uznemirila Podravina i Prigorje u brizi za djecu i da su pokazali izvanrednu solidarnost, brižnost i humanost. Djecu su primili svi koji su to mogli, a popis u nastavku pokazuje tko je to bio. Bilo je među udomiteljima ponajviše

Hrvata, ali je bilo i dosta Srba dok je Židova i Nijemaca bilo znatno manje. Djelomično razlog tome treba tražiti, ne u stvarnosti života, nego u tome da je Obradovićev antisemitizam već stvorio ozračje da Židove treba ili protjerati ili asimilirati.⁴¹ Isto tako je i odnos prema njemačkim obiteljima bio takav da su se one nastojale asimilirati u sredinu i podomačiti svoja prezimena, a to nalazimo i kod Židova, te mnogi Schwarzovi u tom vremenu postaju Švarcovi ili čak uzimaju posve nova prezimena, uglavnom srpska kao Daničić, Crnković i sl. No mnoge su katoličke ili evangeličke obitelji uzimale djecu na prehranu. Humanost i život bili su jači od smrti i gladi, tih jahača Apokalipse.

Ustalasali su se Križevci u brizi za djecu, bez obzira na vjeru i narodnost. Akcija spašavanja ugrožene djece u trećoj godini rata svakako je bila velika akcija i to na križevačkom području uglavnom od hrvatskog stanovništva. U šest upravnih općina Križevačkog kotara i u gradu Križevima 278 obitelji udomile su 324 djece. Bio je to odličan rezultat jer u četvrtoj godini rata nije bilo lagano uzeti dodatnog člana u obitelj i brinuti se za njegovu hranu, odijevanje, obuvanje pa i opismenjavanje i obrazovanje. Pomoć izvana bila je slaba i što se više bližio kraj rata bila je sve rjeđa i sve nepotpunija.

Prilog 1.

Popisi udomitelja u Križevačkom kotaru⁴²

1. Križevci grad (29 udomitelja, 50 djece)

Antolčić Đuro

Breyer Ivica, (2)

Drohobeczky Julijo, biskup, (7)

Gizelj Franjo, (2)

⁴⁰ *Leksikon prezimena u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 1988.

⁴¹ Ivo GOLDSTEIN, *Židovi u Zagrebu 1918-1941.*, Zagreb, 2004., 138-139. Mislim time prvenstveno na razorni antisemitski rad Milana Obradovića (Divoselo, 1865/8-Derвента, 1944) koji je jedno vrijeme boravio u Americi i odatle donio antisemitske parole. Obradović se, živeći u Bjelovaru, okomio na Židove tražeći da se prognaju iz Hrvatske. Objavio je od 1909. do 1920. niz antisemitskih pamfleta. Ovakovo antisemitsko raspoloženje potvrđuje masovno podomačenje židovskih imena u popisu iz 1920. godine. Tako je na pr. u Trumbićevom popisu upisan Švarc Marko, umjesto Schwarz Hinko u Novigradu Podravskom.

⁴² Rađeno na temelju popisa u *Spomenspisu* 1921., Zagreb 1921. koji je identičan s Popisom koji se nalazi u Ostavštini Ante Trumbića u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Imena i prezimena su popisana onako kako je navedeno u spomenutom izvoru. Prema tome ostale su namjerne ili nenamjerne promjene imena i ortografsko pisanje prezimena. U zagradi navedena brojka označuje ako je udomitelj uzeo dvoje ili više djece). Ovaj je popis bio u upotrebi vjerojatno u jesen 1920. i on se svakako bitno razlikuje od prvobitnog mjesta udomljavanja djece. Uočava se da mnogo žena udomljuje djecu. To su udovice koje su ostale bez radne snage na imanju, ali mogu biti i udovice ili žene koje su samostalno vodile seosko domaćinstvo a nikada se nisu udavale. U popisu se uočava da su djeca gotovo potpuno izmještena iz grada Koprivnice, te se svakako izmijenilo prvobitno stanje iz jeseni 1917. i početka 1918. godine. Budući da ne posjedujemo drugi popis, on svakako može biti zanimljiv demografima, a i onima koji se bave gospodarskom poviješću sela, jer svakako da djecu nisu uzimali oni koji su bili jako siromašni, jer su imali muke i s vlastitom prehranom..

Gold Ljuba, (2),
Goldschmidt Charlotta
Grgić Marija
Gundrum Oriovački, dr.
Heruc Luka
Ivanek Tereza
Jakopović Gjuro
Jakopović Imbro
Kiepatch pl. Josip, (5)
Kiepatch, barunica, (9)
Klepčić Stjepan
Kohar Draga
Kovačić Josip
Križ Josip
Križ Ljudevit
Križe Josip
Križe Lujo
Leibner Roza,
Lugomer Bara
Oštrić Vatroslav
Pavljak Đuro
Pernjak Franjo
Schonbaum Ignac
Zenta Vjekoslav
Zorić Ivan, (2)

**2. Upravna općina Gradec,
(7 obitelji, 7 djece)**

Bogun Mate
Bušić Ivan
Lončarić Mara
Mrinjek Stjepan
Samoščanec Mara
SS. milosrdnice
Tomica Mate

**3. Upravna općina Raven,
(102 obitelji, 107 djece)**

Arch Blaž, Erdovec
Arch Ivan, (2) Erdovec
Babec Andro, Raven
Babec Luka, Raven
Babec Mara, Raven
Babić Blaž, Erdovec
Babić Jela, Erdovec,
Babić Vinko, Erdovec
Barberić Tomo, Žabnjak
Bencel Pavao, Pavlovec
Bencet Franjo, Pavlovec
Bidar Vinko, (2), Dijankovec

Bušić Grgo, Pavlovec
Cigliarić Mato, Raven
Dragičević Adam, Dijankovec
Dragičević Gjuro, Dijankovec
Dragičević Jakob, Dijankovec
Dragičević Štef, Dijankovec,
Dragičević Valent, Dijankovec
Fogl Dragutin, Raven
Fugaj Jana, Pavlovec
Fureš Mato, Špiranec
Furst Hugo, Raven
Giganić Štef, Lemeš
Gjelekovčan Antun, Dijankovec
Gjurakić Ivan, Sveti Martin
Gjurakić Josip, Sveti Martin
Gjurakić Luka, Sveti Martin
Gjurakić Mato, Sveti Martin
Gjurakić Stjepan, Sveti Martin
Grošević Vinko, Špiranec
Gudić Imbro, Erdovec
Gudić Šimun, Dijankovec
Hadrović Lovro, Bojnikovec
Hadrović Štef, Bojnikovec
Harča Imbro, Dijankovec
Harča Lujo, Dijankovec
Harča Mato, Dijankovec
Harča Vid, Dijankovec
Heruc Josip Bojnikovec
Heruc Tomo, Raven
Jagić Josip, Raven
Kerter Josip, Dijankovec
Kralj Nikola, Raven
Kuciž Pavao, Raven
Kunjek Gjuro, Špiranec
Kušić Ivan ml. (2), Raven
Letoja Andro, Sveti Martin
Letoja Dragutin, Dubovec
Lorković Eva, Dijankovec
Lorković Janko, Dijankovec
Lorković Mara, Dijankovec
Lugumer Luka, Bojnikovec
Lugomer Tereza, Bojnikovec
Lulić Milan, Dubovec
Majcen Franjo, Sveti Martin
Marić Katga, Ledina
Masnec Vjenceslav, Sveti Martin
Mijak Imbro, Pavlovec
Miklin Imbro, Bojnikovec
Miloš Andro, Špiranec
Miloš Blaž, Špiranec

Miloš Filip, Špiranec
Nemčić Blaž, Bojnikovec
Nemčić Gašpar, Bojnikovec
Nemčić Ivan, (2), Bojnikovec
Nemčić Josip, Bojnikovec
Nemčić Štef, Bojnikovec
Novak Franjo, Dijankovec
Pavlović Ivan, Erdovec
Petrović Stjepan, Dijankovec
Petrović Tomo, Dijankovec
Picig Mirko, Erdovec
Picig Valent, Erdovec
Pišpek Josip, Bojnikovec
Podunajec Antun, Dijankovec
Predragović Rade, Žabnjak
Premec Grga, Dijankovec
Premec Imbro, Dijankovec
Premec Martin, Dijankovec
Premec Rok, Dijankovec
Premer Ignac, (2), Dijankovec
Rešetar David, Erdovec
Saboliček Mara, Dijankovec
Slaviček Ivan, Pavlovec
Sočev Ignac, Dijankovec
Šestak Katica, Dijankovec
Španić Ignac, Raven
Štefković Ivan, Dijankovec
Štefković Vencel, Dijankovec
Šumar Blaž, Raven
Šumar Štef, Raven
Tučec-Krupec Luka, Pavlovec
Turanja Cila, Sveti Martin
Valjak Dragutin, Bojnikovec
Valjak Jela, Bojnikovec
Valjak pl. Josip, Dubovec
Vargantolić Ignac, Dijankovec
Vargantolić Mara, Dijankovec
Večenaj Mato, Dijankovec
Večenaj Stjepan, Dijankovec
Veličan Mijo, Špiranec

**4. Upravna općina Sv. Ivan
Žabno (90 obitelji, 94 djece)**

Bajec Miko, Cirkvena
Bakoš Bara, Sveti Ivan Žabno
Benčak Mara, Cirkvena
Benčak Miko, Cirkvena
Bištia Franjo, Cirkvena,
Bogar Marija, Sveti Ivan Žabno
Bradić Miko, Cirkvena

Britvić Franjo, Cirkvena
Bukal Miko, Cirkvena
Černova Josip, Hrsovo
Dolački Franjo, Hrsovo
Dolački Miko, Kendjelovec
Dolački Miško, (2), Kendjelovec
Dončević Vinko,
 Sveti Ivan Žabno
Drmečić Mara, Cirkvena
Gjuresić Kata, Cirkvena
Gjurišić Gjuro, Cirkvena
Gjurišić Kata, Cirkvena
Glavičić Jela, Rovišće
Grdelj Ljudevit, Sveti Ivan Žabno
Gredelj Kata, Sveti Ivan Žabno
Grgić Franjo, Cirkvena
Gunjec Mara, (2), Cirkvena
Gunjec Miko, Cirkvena
Habianec Julka, Sveti Ivan Žabno
Hajduković Ivan, Cirkvena
Holiš Ivan, Sveti Ivan Žabno
Horštek Đuro, Sveti Ivan Žabno
Ivkanec Blaž, Kendjelovac
Ivkanec Imbro, Kendjelovac
Ivkanec Mato, Kendjelovac
Jakopović Andrija,
 Sveti Ivan Žabno
Jambreković Franjo, Cirkvena
Jandrić Josip, Sveti Ivan Žabno
Janković Gjuro, Sveti Ivan Žabno
Jovičić Jovo, Hrsovo
Kovačić Mirko, Cirkvena
Kranjčić Bartol, Cirkvena
Krizmanić Jana, Cirkvena
Kučan Gjuro, Sveti Ivan Žabno
Kurešić Franjo, Cirkvena
Kurešić Imbro, Cirkvena
Lahodni Marija,
 Sveti Ivan Žabno
Lazić Jovo, Hrsovo
Lazić Simeon, Hrsovo
Levanić Franka, Cirkvena
Matekar Ivan, Sveti Ivan Žabno
Matijajđić Jana, Kendjelovec
Metež Antun, Cirkvena
Mikleković Imbro, Cirkvena
Mikleković Franjo, Cirkvena
Miklenović Ivo, Cirkvena
Milković Jerko, Sveti Ivan Žabno
Novaković Vinko,
Sveti Ivan Žabno

Orober Lazo, Hrsovo
Pavlić Franjo, Cirkvena
Pavlić Imbro, Cirkvena
Pavlić Ivan, Cirkvena
Pavlić Tomo, Cirkvena
Piškurić Mijo, Cirkvena
Podbojec Ljudevit, Cirkvena
Polić Josip, Sveti Ivan Žabno
Popela Franjo, Sveti Ivan Žabno
Požgaj Mijo, Cirkvena,
Sv. Ivan Žabno
Požgaj Miko, Cirkvena,
Sveti Ivan Žabno
Požgaj Petar, Cirkvena,
Sveti Ivan Žabno
Rač Josip, Hrsovo
Radotić, - , Sveti Ivan Žabno
Raduljec Franjo, Cirkvena
Raduljec Pavao, Cirkvena
Sabljat Franjo, Sveti Ivan Žabno
Sačarić Imbro, Cirkvena
Sačarić Tomo, (2), Cirkvena
Sagar Franjo, Cirkvena
Severović Antun, Cirkvena
Severović Franjo, Cirkvena
Severović Vinko, (2), Cirkvena
Smolko Franjo, Sveti Ivan Žabno
Škubin Ivan, Cirkvena
Škuver Imbro, Kendjelovec
Škuver Miko, Kendjelovec
Šofić Vinko, Sveti Ivan Žabno
Šubat Kuzma, Sveti Ivan Žabno
Tadej Mato, Sveti Ivan Žabno
Taras Miko, Cirkvena
Taras Vido, Cirkvena
Tkalčević Franjo, Hrsovo
Tomašić Gjuro, Hrsovo
Vincek Franjo, Cirkvena
Živković Jela, Sveti Ivan Žabno

5. Upravna općina Sv. Petar Orehovec

(3 obitelji, 3 djece)
Štefanić Tereza, Šalamunovec
Vaček Mijo, Brezovljani
Vadljek Vinko, Cirkvena

6. Upravna općina Vojakovec (2 obitelji, 2 djece)

Babić Andro, Veliki Potočec
Šteger Stjepan, Vojakovec

7. Upravna općina Vrbovec (45 obitelji, 61 djece)

Baček Pavel, Samoborci
Barać Savo, Gostović
Benko Vid, Dijaneš
Bogavac Sava, Pogančec
Brnc Pero, Pogančec
Brnica Janoš, Pogančec
Brujić Janko, Pogančec
Bunjački Nikola, Samoborci
Dulikravić Jovo, Pogančec
Forgač Gjuro, Negovec
Funtek Ivan, Lonjica
Gaščić Gjuro, Brčevac
Glumbić I., Gostović
Glumbić Jovo, Gostović
Habijanec Blaž, (2), Vrbovec
Hudec Vinko, Vrbovec
Jambrišak Ivan, (2)
Kunifelj Tomo, Vrbovec
Mijak Ivan,
 Savska cesta, Vrbovec
Nemeš Gjuro, Vrbovačka Luka
Novosel Stjepan, Hruškovića
Pavečić Brcko, Peskovec
Pavković Mijo, Pogančec
Pavković Niko, Pogančec
Pavunić Stjepan, (7),
 župnik, Vrbovec
Perko Ivan, Vrbovec
Pokas Josip, Vrbovečka Poljana
Pretković Nikola, Vrbovec
Radanar Mijo, Pogančec
Radanović Mijo, Pogančec
Rinkovac Andra, Vrbovec
Rodanac Mijo, Pogančec
Rusan Stjepan, Brčevac
Sabolić Stjepan, Hruškovića
Samostar časnih sestara,
 (8), Lovreč
Sesvečanec Nikola, Brčevac
Sesvečan Kata, Vrbovačka Luka
Smoljanović Jakov, Pogančec
Smoljanović Roko, Pogančec
Šmid Franjo, Brčevac
Tomašinec Imbro, Negovec
Trošić Mato, Vrbovečka Poljana
Vozdecky Edo, (2), Vrbovec
Zajec Franjo, Dijaneš
Zlamal Bara, Vrbovec

Summary

Fostering Hungry Istrian Children during World War One in Križevci

Key-words: Križevci, children, World War One

Due to a long warfare the Austro-Hungarian Empire was not prepared for and to the drought, 1916 and 1917 witnessed the population starving and literally naked. Grown-ups and children died widely so that the Zagreb Central Committee for Care of Mobilized and War Casualties'

Families started a wide humanitarian campaign to move the children from Istria to the north of Croatia. The action was welcomed by the Franciscans who wanted to save and ensure a bet-

ter future for the Catholic children from Herzegovina. At the same time it meant salvation for Dalmatian and Bosnian as well as Slovenian children from Gorica and Slovenian littoral, so the action that was run from Zagreb by Dr Josip Šilović, Dr Đuro Basariček and Zvonimir Pužar achieved massive support and over 20 000 children were brought to northern Croatia. Križevci with its neighbouring area fostered many children mostly from Istria but the city was also the point from which lots of them were sent to Koprivnica and Bjelovar and its vicinity. From the records of Trumbić's 1920 files there were 278 families in the Križevci district that cared for 324 children, mostly Istrians.